

איך בונים אולפן

World Zionist Organization
Department of Education

עצות מעשיות ליזמות עברית!

יצאתם לשליחות מעבר לים.
התאקלמתם בסביבה החדשה, הכרתם את חברי הקהילה,
התחלתם ללמד בבית-ספר או להעביר פעילויות במסגרות בלתי-פורמליות,
וגיליתם שיש צורך בלימוד עברית.

אתם רוצים לפתוח אולפן.
יש לכם מוטיבציה, יש לכם אנרגיה, אבל.. איך מתחילים?
כיצד להגשים את הרעיון בפועל וכיצד לארגן אולפן-עברית איכותי ומוצלח?
ריכזנו לפניכם כמה עצות חשובות.
בהצלחה!

צעדים ראשונים

01

לפני הקמת האולפן, חשוב להגדיר את מטרתו, לתכנן את מסגרת הפעילות שלו, לאתר משתתפים ולהתאים את התכנים לצרכיהם. לשם כך, חשבו היטב על הדברים הבאים:

מה מהות התכנית?

איזה סוג של מסגרת לימודים ברצונכם ליצור? האם שיעורים מסודרים שייערכו באופן קבוע, או שמא סדרה של מפגשים חד-פעמיים?
באיזו תדירות יתקיימו השיעורים? מדי שבוע, מדי שבועיים, או אולי ברצונכם לנצל את חופשת הקיץ (או חופשה ממושכת אחרת) כדי לנהל אולפן אינטנסיבי?
איזו אווירה לימודית ברצונכם לייצר? האם אתם מעוניינים במסגרת פורמאלית, או שמא במפגש המשלב משחקים והפעלות חווייתיות?
האם אתם מעוניינים לבסס את השיעורים על פי שיטות לימוד מסורתיות, או ליצור קורס 'קליל' באופיו המתמקד בעברית מדוברת?
נסו לזהות מהם הצרכים בקרב הקהילה המקומית - אילו דברים אינם מוצעים לפניהם כעת, וחשבו כיצד אתם יכולים להשלים את החסרים הללו בצורה מיטבית.

מי המשתתפים?

למי מיועדת התכנית?
האם לבני נוער? סטודנטים?
צעירים בגילאי 20-40 או אוכלוסייה
מבוגרת?
ילדי ישראלים (דור שני בתפוצות),
עולים פוטנציאליים, או שמא אנשים

לא יהודים שמעוניינים לדעת עברית כדי לקרוא את כתבי התנ"ך?

- בררו אילו קבוצות בקהילה שלכם זקוקות ו/או מעוניינות ללמוד עברית.

- הפיצו את רעיון האולפן בקרב האוכלוסייה המקומית, כדי לבדוק את מידת ההתעניינות.
את ההפצה ניתן לעשות ברשתות חברתיות, בעיתונים מקומיים, באירועים קהילתיים
ובמסגרות חינוכיות וחברתיות באזורכם, וכמובן להעביר את הרעיון "מפה לאוזן".

זכרו: הקמת אולפן היא משימה מאתגרת, התובעת לא מעט השקעה של זמן ושל
משאבים. לפיכך, הציבו כמות תלמידים מינימלית לפתיחת האולפן: במידה שלא יהיו
עשרה משתתפים לפחות, חבל להתחיל את הפרויקט.

- ודאו מראש את הציפיות של המשתתפים מלימודי העברית. תוך כדי הפצת היוזמה ערכו
רישום מדוייק של המתעניינים ושל דרכי ההתקשרות עמם, וצרו עמם קשר כדי לבדוק את
מידת רצינותם וכדי לברר האם הם באמת מוכנים להתחייב להגיע לשיעורים. בנוסף, בררו
האם יש להם רקע בעברית והאם הם יודעים לקרוא ולכתוב בעברית, ושאלו מדוע הם רוצים
ללמוד את השפה ומה הציפיות שלהם מהקורס. במהלך השיחות המקדימות תוכלו לקבל
רושם ראשוני על רמת התלמידים ומידת המוטיבציה שלהם, ולגבש את התכנית בהתאם.
זכרו: תיאום ציפיות הנו תנאי הכרחי להצלחת האולפן. הבנת הרצונות והשאיפות של
המשתתפים חיונית ליצירת תכנית לימודים מתאימה; הבנת האפשרויות והאילווצים של
המשתתפים מבחינת לוח הזמנים משמעותית לקביעת תדירות המפגשים.

- נסו לגבש קבוצה בעלת מכנה משותף - קרובים זה לזה בגיל שלהם, או לחלופין -
בעלי תחומי עניין משותפים, או כאלו שמעוניינים ללמוד עברית לשם מטרה דומה.

מי המורים המתאימים?

המורה האידיאלי לאולפן, הוא אדם שמדבר עברית כשפת-אם, ישראלי (או כזה שגר בארץ זמן ממושך, ולא לפני יותר מדי זמן) – כך שהוא מעודכן בביטויים ומילות סלנג עכשוויים, בעל הסמכה מקצועית להוראת עברית כשפה שנייה וניסיון עשיר בנושא, המצטיין בתכונות המתאימות לתפקיד: מנהיגות וכריזמה, אסרטיביות לצד נועם-הליכות, סבלנות, יצירתיות, גמישות והומור. אולם, ייתכן מאוד שתתקשו למצוא מורים העונים על כל הדרישות הללו (ובקהילות קטנות, רבים הסיכויים שלא תמצאו שום מועמד 'אידיאלי' שכזה..)

אז מה? להרים ידיים?? – ממש לא!

זכרו שהצלחת האולפן טמונה בהתאמתו לציפיות המשתתפים. כך למשל, אם תלמידים מעוניינים ללמוד עברית מדוברת, אנשים דוברי עברית בעלי תכונות מתאימות להוראה יוכלו להעביר שיעורים בהצלחה גם לא הוסמכו לכך, ואפילו אם אין להם ניסיון קודם בהוראת שפה (הרי גם המורה הוותיק ביותר לא נולד עם לוח וגיר בפה, ורכש ניסיון במשך הזמן..)

במקרים רבים תוכלו אתם-עצמכם לשמש כמורים, ובתנאי שתכוננו היטב לשיעורים, תגבשו מערכים מסודרים ותצטיידו בחומרי-עזר מתאימים (דפי אוצר מילים, טקסטים בעברית קלה, ספרי לימוד הולמים, משחקים ללימוד עברית וכד').

עם זאת, בחנו את עצמכם בכנות אם אתם מסוגלים לעמוד במשימה, ובמידה שלא – גייסו מורה חיצוני. אם אתם לא אוהבים לעמוד בפני קהל, מתקשים לאלתר, נלחצים בקלות ובאופן כללי מרגישים ש"זה לא בשבילכם" (ואולי פשוט אין לכם זמן) – נסו לאתר מישהו מתאים יותר – בין אם מורה לעברית בבית הספר (או במוסד מקומי אחר), ובין אם ישראלי הנמצא באזורכם שניחן בכישורי הדרכה והוראה.

כך או כך, זכרו שהמפתח להצלחת המורה אינו רק באישיותו וברקע המקצועי שלו, אלא במידת התאמתו לצרכי הקבוצה. מורה ותיקה ומנוסה, למשל, היודעת היטב את כללי השפה ובעלת ניסיון בהעברת שיעורי עברית פורמלית, עשויה להתאים מאוד לאוכלוסייה מבוגרת, אבל פחות להתאים לקבוצת בני נוער שרוצים לתרגל עברית מדוברת לקראת הגעתם לארץ במסגרת 'תגלית', ולהפך.

* אם החלטתם להיעזר במורה חיצוני, אל תשכחו לבצע עוד כמה דברים בטרם כניסתו לתפקיד:
- להציג למורה מידע מפורט ככל האפשר על הקבוצה (פרופיל כללי מבחינת גילאים, השכלה ותעסוקה, לצד מאפיינים נוספים, למשל האם הם גורים, עולים חדשים וכו'; הצרכים, המטרות והציפיות שלהם מהאולפן; מידת הרקע שלהם בעברית והאם הם למדו את השפה בעבר) וכל מידע נוסף שיוכל לסייע למורה לקראת הכנת התכנית).

בנוסף, על-מנת להתאים את התכנית לקהל היעד באופן מיטבי, מומלץ להכין מבחנים מקדימים בכדי לאבחן את רמת התלמידים ולקבוע האם יש צורך לפתוח שתי כיתות (או יותר), לתלמידים ברמות שונות.

– לסכם מראש את תנאי ההעסקה: חשבו מראש כיצד יש לתמחר את שכר המורים ומה הוא כולל. במרבית המקרים נהוג לשלם לפי שעה (או שיעור), אך יש לקחת בחשבון נקודות נוספות, כמו החזר הוצאות נסיעה ותשלום עבור שעות הכנה. בנוסף, בררו כיצד ועל ידי מי ישולם השכר: האם יש ארגון קהילתי המוכן להשתתף בכך? האם שכר המורה ימומן על-ידי השתתפות עצמית (שכר לימוד) של התלמידים? כיצד תועבר לו המשכורת (כהעברה בנקאית? כצ'ק?) ואילו פרטים וטפסים עליו להעביר לשם קבלת התשלום (אישורי עבודה? קבלות? תיאום מס?)
כמוכן, אם אתם-עצמכם משמשים כמורים, כל הבלגן הזה נחסף מכם

איפה ומתי?

כדי לקיים אולפן מסודר יש צורך בהיערכות לוגיסטית: למצוא מקום שבו יוכלו להתקיים השיעורים, לתכנן את מועדי המפגשים, לדאוג לציווד הולם (מקרן, לוח מחיק) ולגייס, במידת הצורך, מורים מתאימים.

– חפשו מקום מתאים לאולפן. פנו למוסדות קהילתיים או חינוכיים באזורכם (בתי-ספר, בתי-כנסת, מרכזים קהילתיים (JCC) או עמותות וארגונים ("הבית הישראלי", למשל) כדי לבדוק האם ניתן להשתמש בחדריהם ככיתת לימוד. במידה שלא איתרכם מקום שכזה, ניתן לקיים את האופן בבתיהם של המשתתפים, כאשר כל שיעור יתארח אצל משתתף אחר ("סידור" שכזה הוא כמוכן פחות נוח, אבל אם אין ברירה אחרת ניתן לבדוק אפשרות שכזו..)

– הגדירו לוח זמנים קבוע: מועד תחילת האולפן וסיומו, מספר המפגשים ותדירותם, ומשך כל שיעור. המסגרת המומלצת ביותר, היא להתחיל באולפן בן חודשיים-שלושה, שיתקיים אחת לשבוע, כאשר כל מפגש יהיה בן שעה וחצי-שעתיים. אם תהיה התעניינות ורצון, ניתן יהיה להציע אולפן המשך.

איך לממן את האולפן?

במהלך התכנון של האולפן, בדקו את התקציב הנדרש לקיומו תוך פירוט כל העלויות האפשריות, כגון: תשלום למקום בו הוא יתקיים ("שכר-דירה"), הדפסות, רכישת ספרי לימוד, חומרי עזר וציוד שונה (לוח מחיק, כלי כתיבה ועוד), כיבוד קל וכמובן – תשלום למורים (במידה שתידרשו למורה חיצוני).

על מנת לממן את העלויות – מומלץ לגבות תשלום סמלי מהמשתתפים. שכר לימוד שכזה נחוץ גם כדי להבטיח את השתתפותם בצורה עקבית ורצינית. במידת הצורך, ניתן לפנות לתמיכה מארגונים שונים (מרכזים קהילתיים וגופים חברתיים-חינוכיים באזורכם, תנועות נוער ועוד) וליצור עמם שיתופי פעולה.

צעדים מתקדמים

02

יש לכם רשימת תלמידים פוטנציאלים, יש לכם מורים מתאימים, יש לכם חדר-לימוד, והצלחתם לגייס משאבים לקיום האולפן. כל הכבוד!! אבל עכשיו.. איך להתקדם מכאן?

• **תכנית הלימודים:** גבשו את תכנית הלימודים בהתאם לצרכים ולמטרות של המשתתפים. לשם כך, כדאי לערוך שאלונים מקדימים לגבי ציפיותיהם מהקורס והדברים שברצונם ללמוד, ובנוסף לערוך מבחני רמה, שיסייעו לכם לתכנן את השיעורים בהתאם לרמתם (ובמידת הצורך, לפתוח מספר כיתות: למתחילים, בינוניים ומתקדמים).

• **מה ללמד, וכיצד?** הוראת עברית (כמו הוראת כל שפה אחרת) יכולה להתבצע בדרכים רבות ומגוונות, ואין "שיטת קסם" אחת. לאמיתו של דבר, המפתח להצלחת השיעורים טמון במידת התאמתם למשתתפים ולדינמיקה נוצרת בין המורים לתלמידים. "מורה טוב" יבחן אפוא לא על סמך נסיונו המקצועי או מידת בקיאותו הלשונית בלבד, אלא בעיקר בזכות יכולתו לעצב את השיעור, ואת תכנית הלימודים בכלל, כך שתשרת את קהל היעד ותענה על ציפיותיהם. עם זאת, מומלץ לאמץ מספר עקרונות מנחים המתאימים לכלל תכניות הלימוד:

- **"עברית בעברית":** במהלך השיעור עודדו את המשתתפים להתבטא ולהתנסח כמה שיותר בעברית. גם אם הם יודעים רק מילים ספורות בעברית, עודדו אותם לשלב מילים אלו במהלך דבריהם. אוצר המילים שלהם יתרחב במהלך השיעורים – הקפידו לחזור על מילים וביטויים שנלמדו ולעודד אותם לשוב ולהשתמש במילים אלו בעצמם.

- קל יותר, פשוט יותר, לאט יותר: שיעורי עברית הם לא מירוץ - אין צורך ליצור אווירה תחרותית ולדרבן את התלמידים להתקדם "מהר וגבוה יותר"; אדרבא - מוטב ללמד בסבלנות ובקצב נינוח כדי לחזק את הביטחון של התלמידים ולסייע להם להטמיע את החומר הנלמד.

כמורים, הקפידו לדבר בשפה ברורה ובקצב איטי, תוך שינון חוזר של המילים והביטויים הנלמדים ועידוד התלמידים לחזור ולתרגל אותם בעצמם. הימנעו מניסוחים מורכבים, והקפידו לדבר במשפטים פשוטים וקצרים. השתדלו לדבר בשפה תקינה, אך המנעו מלתקן את התלמידים על כל שגיאה וחוסר דיוק לשוני. תיקונים שכאלו עלולים לגזול זמן ניכר, ואף להלחיץ את המשתתפים.. בנוסף, עקרונות וכללים דקדוקיים מומלץ ללמד בעזרת דוגמאות מוחשיות, מבלי להיכנס להסברים מורכבים והגדרות כלליות. כך, כאשר מלמדים מילות יחס, אין צורך להדגיש את ההבחנה בין מושא ישיר לבין מושא עקיף אלא להסביר כיצד מתפקדות מילות היחס השונות, בעזרת דוגמאות של משפטים פשוטים.

- עברית כתקשורת: רבים מיהודי התפוצות למדו עברית בבית-ספר או במסגרות שונות, אך מתקשים לנהל שיחה בעברית. חלק ניכר מהם יודעים לקרוא ולכתוב בעברית, אך לא יודעים איך להזמין קפה במסעדה או לשאול איך מגיעים ממקום אחד לאחר בעברית.. לפיכך, במהלך השיעורים ערכו תרגול אינטנסיבי של שיחות בעברית, הן באמצעות שאלות ותשובות, הן בעזרת דיאלוגים כתובים והן דרך אימפרוביזציות ומשחקי תפקידים. כדי לשפר מיומנויות האזנה, מומלץ להיעזר בשירים ישראלים, קטעי חדשות, פרסומות וסרטונים בעברית, ולעודד את המשתתפים לנסות ולהבין את הנאמר.

- עברית כנשר לישראל: רבים מאלו המעוניינים ללמוד עברית מבקשים לחזק את הקשר שלהם לישראל ולהכיר טוב יותר את החברה והתרבות הישראלית. במהלך השיעורים, שלבו תכנים מתחומי התרבות החברה, הגיאוגרפיה והאקטואליה בארץ (ניתן לבנות את האולפן סביב נושאים אלו, כאשר כל שיעור יתמקד בהיבט אחר של ישראל).

- שילוב של רמות שונות בכיתה אחת: הוראת עברית לקבוצה הטרוגנית, שבה תלמידים בקמות שונות, היא משימה מאתגרת, אך איננה בלתי אפשרית. תלמידים ברמת מתחילים ותלמידים ברמת מתקדמים אמנם יתקשו ללמוד יחדיו, וסביר להניח שהלימוד המשותף יעורר תסכול אצל שני הצדדים (המתחילים לא יצליחו לעקוב אחר המתרחש בכיתה, ואילו המתקדמים יחושו שעמום..). אולם, אם הפערים אינם גדולים מדי, ניתן בהחלט לערוך את השיעור כך שיתאים לרמות השונות.

כיצד? כתיבה בתעתיק פונטי: אם חלק מהמשתתפים יודעים לקרוא ולכתוב בעברית ואחרים לא מכירים את אותיות הא"ב, אפשרו למשתתפים המתקשים לכתוב בתעתיק פונטי. הקפידו לחלק להם את החומרים הנלמדים הן בעברית והן בתעתיק, כדי שיוכלו לעקוב אחר הנלמד. עבודה בקבוצות: במהלך השיעור ערכו פעילויות בקבוצות, שיחולקו לפי רמת המשתתפים. כך, ניתן להתחיל את השיעור במליאה, ובהמשך לתת משימות קבוצתיות לרמות השונות.

– הכנה למתחילים: כדי להקל על תלמידים מתחילים, תנו להם מראש את אוצר המילים שיילמד בשיעור הבא. כך, הם יוכלו להתכונן מראש ולהגיע לשיעור ב"נקודת פתיחה" טובה יותר שתאפשר להם להשתלב בו בקלות יחסית.

ביצוע

03

בשעה טובה – האולפן נפתח.

ברכות!!

ועכשיו... על מה להקפיד במהלך האולפן?

● **לשמור על קשר בין השיעורים:** פתחו קבוצת וואטסאפ לעדכונים שוטפים, ושלחו לתלמידים עבודות בית דרך אימיילים או דרופבוקס (כדי לתרגל דיבור, מומלץ שיקליטו את עצמם מדברים בעברית).

● **לשמור על קשר עם המורים והתלמידים:** גם אם אינכם המורים באולפן, חשוב שתגלו אחריות כלפי המורים והתלמידים ותהיו מעורבים במתרחש. התייצבותכם בשיעור הראשון ובשיעור האחרון חיונית, וחשוב שתגיעו למספר שיעורים גם במהלך הקורס כדי להתרשם מן הנעשה וכדי לשוחח עם המשתתפים ולשמוע את חוות דעתם. בנוסף חשוב לשמור על קשר שוטף עם המורים, הן לשם תמיכה וסיוע והן לשם מעקב ובקרה.

● **משובים וביקורת:** במהלך השיעורים, גלו ערנות כלפי רצונותיהם של המשתתפים, ועדכנו את התכנית בהתאם. לאחר כל שיעור חשבו אילו דברים היו מוצלחים ואילו פחות, והיעזרו באנשי מקצוע במידת הצורך. בתום האולפן חשוב לערוך משוב מסכם (ניתן לערוך משוב שכזה גם בתום מחצית מהשיעורים) כדי שתוכלו להפיק מסקנות לעתיד.

● **עניינים לוגיסטיים:**

– דאגו להביא לכל שיעור את הציוד המתאים, וודאו כי יש המקום מאורגן וערוך לשיעור כרצונכם. אם ברצונכם להקרין סרטונים ולהשתמש באינטרנט, בדקו מראש כי המכשירים האלקטרוניים פועלים כראוי, וכי יש גישה לרשת. שיבושים בנושא עלולים לגרום לעיכובים ממושכים במהלך השיעור, וחבל..

– זכרו לשמור את כל הקבלות בצורה מסודרת: הן של שכר המורה (במידת הצורך), והן של כיבוד, צילומים, הדפסות, החזרי נסיעות וכו'. צלמו עותק נוסף מכל קבלה, ורשמו עליה את התאריך המדויק ואת מטרת ההוצאה. העדר קבלות ימנע החזר כספי, אז חשוב להקפיד על כך!

- **תיעוד, פרסום והפצה:** האולפן הוא יוזמה חשובה; דאגו להנציח אותה!
 - צלמו את השיעורים בתמונות, ומדי פעם גם בסרטוני וידאו. (אם המורה הוא מישהו אחר, בקשו ממנו לצלם במהלך השיעורים, והגיעו בעצמכם לחלק מהמפגשים כדי להתרשם מהשיעור ולצלם).
 - פתחו לתלמידים קבוצת פייסבוק והזמינו חברים ועמיתים לעשות "לייק" ולהתרשם ממה שקורה בכיתה, ובין השיעורים.
 - הפיצו את קיומו של האולפן הן באזור מגורכם והן מעבר לים (כלומר פה, בישראל. אנחנו רוצים לדעת מה קורה ולהיות שותפים!).
 - פרסמו את האולפן באירועים קהילתיים ובמוסדות מקומיים. אם האולפן יצליח, אין ספק שעד מהרה תראו איך השמועה עושה לה כנפיים, ותופתעו לגלות כמה אנשים מתעניינים לגבי אולפן-המשך..
 - ארגנו מפגש חגיגי בסיום הקורס, בהשתתפות אורחים של המשתתפים, וכן מוזמנים מהקהילה ומשתתפים פוטנציאליים בקורסים עתידיים. ניתן בהחלט להזמין גם דוברי עברית וישראלים מהאזור, כדי שבוגרי האולפן יוכלו לתרגל את מיומנויות התקשורת בעברית שלמדו במהלך הקורס.

**נשמח להיות עמכם בקשר ולסייע בכל שאלה ובקשה.
בהצלחה!!**

Handwriting practice lines consisting of ten sets of horizontal dashed lines on a white background.

Handwriting practice lines on the right side of the page, consisting of one solid line at the top followed by seven sets of horizontal dashed lines.

שומרים על קשר

נשמח לשמוע תגובות, לסייע ולענות על שאלות!
ענבל בראל (גוטסמן) – מנהלת היחידה לעברית
המחלקה לחינוך, ההסתדרות הציונית העולמית
טלפון: 052-3847125, inbalb@wzo.org.il

World Zionist Organization
Department of Education